

О. С. Дмитрова

кандидат економічних наук, керівник напряму фінансового моніторингу АТ «УКРПОШТА»,
заступник завідувача кафедри фінансово-економічної безпеки
Інституту безпеки ПрАТ «ВНЗ «Міжрегіональна Академія управління персоналом»
ORCID ID: 0009-0007-4928-2191

К. Г. Гончарова

кандидат економічних наук, заступник керівника напряму фінансового моніторингу АТ «УКРПОШТА»,
доцент кафедри фінансово-економічної безпеки
Інституту безпеки ПрАТ «ВНЗ «Міжрегіональна Академія управління персоналом»
ORCID ID: 0000-0002-6716-3934

К. В. Карпова

кандидат економічних наук, доцент
завідувач кафедри управління
фінансово-економічною безпекою,
Інституту безпеки ПрАТ «ВНЗ «Міжрегіональна Академія управління персоналом»
ORCID ID: 0009-0007-7705-8808

ФІНАНСОВА СТАБІЛЬНІСТЬ ДЕРЖАВИ ЯК ПОКАЗНИК ДІЄВОСТІ СИСТЕМИ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ

Статтю присвячено аналізу стану фінансової стабільності України. В роботі висвітлюється, зв'язок між фінансовою стабільністю держави та дієвістю системи економічної безпеки. Фінансова стабільність розглядається як ключовий показник ефективності функціонування економічної системи та її стійкості до зовнішніх та внутрішніх загроз. Авторами проаналізовано основні фактори, що впливають на фінансову стабільність держави, такі як: стан бюджетної системи, економічна безпека, моніторинг.

Визначено основні моменти фінансової стабільності держави, яка слугує відображенням дієвості системи економічної безпеки. Ефективна та стійка фінансова система, яка характеризується збалансованим бюджетом, низьким рівнем інфляції, стійким валютним курсом та розвиненим фінансовим ринком, є запорукою економічного зростання та добробуту населення. З іншого боку, стійкість фінансової системи до зовнішніх та внутрішніх загроз свідчить про ефективність механізмів захисту економіки, які втілюються системою економічної безпеки.

Наведено авторське тлумачення поняттю «фінансова стабільність», як сукупність певних умов та факторів дієвості системи безпеки економіки. Фінансова стабільність розглянута, як стан фінансової системи держави, який характеризується збалансованістю бюджету та стійкістю банківської системи, а також здатністю протистояти зовнішнім та внутрішнім загрозам. Важливо зазначити, що фінансова стабільність – це не статичне явище. Вона постійно змінюється під впливом різних факторів, як внутрішніх, так і зовнішніх, що примушують державу знаходити нові шляхи для забезпечення її сталості.

Наголошено на ключовій ролі системи економічної безпеки у забезпеченні фінансової стабільності держави, де автори стверджують що стійка та ефективна система економічної безпеки є фундаментом для стійкої фінансової системи. На думку дослідників, це досягається за рахунок захисту економічного суверенітету країни від зовнішніх економічних та політичних загроз.

Ключові слова: фінансова стабільність, Національний банк України, економічна безпека, національна безпека, стабільність держави, загрози, моніторинг.

Постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Не зважаючи на повномасштабну військову агресію Росії, на сьогоднішній день Україна змогла досягти безперебійної роботи фінансового сектора України, який відіграє все більш важливу роль у відновленні економіки, попри збереження воєнних ризиків. Рівень фінансової стабільності являється суттєвим показником дієвості системи економічної безпеки, оскільки ці поняття взаємоп'язанні між собою. Зміна рівня фінансової стабільності, може вказувати на недоліки та недосконалість у системі фінансово – економічної безпеки .

Аналіз останніх досліджень і публікацій, у яких започатковано розв'язання даної проблеми. Питанням фінансової стабільності та її впливу на фінансову безпеку і як наслідок, впливу на економічну безпеку держави, у різний час приділяли увагу такі вчені та дослідники. Як: Барановський О.І, Єрмошенко М.М. Жаліло Я. А. Маринич Т. О, Наконечна Н. В., Сухоруків А. І., Г. Пастернака-Таранушенка, В Шлемко [1-8] та інші. Але, на думку авторів, це питання залишається не достатньо розкритим та потребує подальшого вивчення.

Метою дослідження є аналіз фінансової стабільності України, як основного показника який дає змогу оцінити рівень ефективності роботи державних органів, щодо дієвості побудованої системи фінансово – економічної безпеки, на третій рік повномасштабного вторгнення росії .

Виклад основного матеріалу. Ефективність фінансової системи, а також її стабільність, викликає довіру у громадян та власників бізнесу, тому вона є передумовою економічного розвитку. Закон України «Про Національний Банк» визначає «фінансову стабільність — умову, яка гарантує, що фінансова система ефективно виконує свої основні функції, такі як фінансове посередництво та платіжні операції, сприяючи, таким чином, сталому економічному зростанню та протистоянню впливу, який є негативним кризи на економіку.» [9] В межах даної статті, під стійкістю фінансової системи автори розуміють її здатність протидіяти загрозам та пристосовуватися до їхнього впливу, а також безперервно працювати до та під час загроз військової агресії, яка призвела до кризи, а також їх можливість відновлюватися після кризових явищ до бажаної рівноваги.

На фінансову стабільність активно впливає політика Національного банку та Міністерства фінансів. Зокрема Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку і Фонд гарантування вкладів фізичних осіб, також має вплив на стабільність фінансів.

Для досягнення фінансової стабільності, державні органи повинні діяти спільно між собою по трьом обов'язкових крокам:

1. Побудови системи запобігання кризам;
2. Підтримка сталого розвитку фінансової системи та вдосконалення шліхів її посилення ;
3. Мінімізація наслідків від настання кризових явищ.

На розвиток та стійкість фінансової системи впливає також дії та рішення також діяльність Верховної Ради України, Кабінету Міністрів України та інших державних органів. Але, враховуючи, що в наслідок реформування фінансового сектора України, головним органом, який контролює роботу банківського та небанківського фінансового сектора виступає Національний банк України, його вплив на фінансову стабільність є найбільш відчутним та зрозумілим для пересічних громадян України.

Відповідно до Закону, НБУ має аналізувати стан фінансової системи з точки зору фінансової стабільності та сприяти фінансовій стабільності, зокрема стабільності банківської системи, якщо це не перешкоджає досягненню та підтримці цінової стабільності в державі.

Метою державного регулювання НБУ на ринку банківських послуг в першу чергу є безпека та фінансова стабільність банківської системи, а також захист інтересів вкладників і кредиторів. Водночас на ринках небанківських фінансових послуг основою також є «фінансова стабільність та безпека фінансової системи, а захист інтересів вкладників, кредиторів та інших споживачів небанківських фінансових послуг здійснюється НБУ, як і запобігання кризовим явищам» [9].

Для оцінки фінансової стабільності, НБУ використовує індикатори та критерії, кожен з яких відображає окремі аспекти стійкості фінансової системи. За основу беруться існуючі методичні підходи з використанням досвіду та методології Світового банку, Європейської комісії та МВФ. Досвід багатьох країн світу, які пройшли через економічні кризи засвідчує гнучкість застосування критеріїв фінансової стабільності, та дозволяє їх використовувати на практиці в нашій державі. Власні підходи

НБУ, зокрема щодо «оцінки фінансової стійкості у банківському на небанківському фінансовому секторі», [9] та підходи (щодо визначення фіскальної, а також боргової стійкості держави) Міністерства фінансів України.

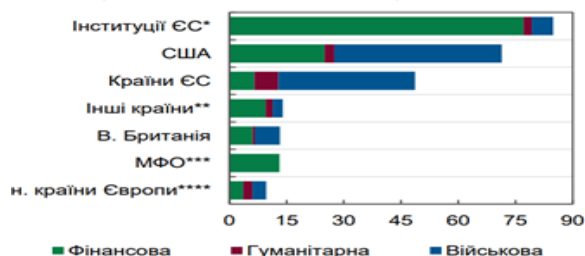
Регулярна оцінка ризиків здійснюється Національним банком для фінансового сектору та економіки в цілому, а «результати досліджень на постійній основі публікуються на сайті НБУ.» [10] Враховуючи повноту даних досліджень та широкий спектр статистичних даних, можна зробити висновки щодо стану фінансової стабільності у певний проміжок часу.

Для досягнення фінансової стабільності НБУ в межах своєї компетенції здійснює нагляд (оверсайт) за банками, платіжними системами та системами розрахунків, стрес-тестування банківської системи та провадження макропруденційної політики також є важливими складовими, а підтримка системно важливих банків та банків-кредиторів має високий рівень впливу на фінансову стабільність.

Одним із критеріїв фінансової стабільності можна вважати те, що НБУ разом із іншими державними органами домогся безперервності роботи банківських та небанківських фінансових установ. Всі суб'єкти продовжили працювати не зважаючи на обстріли, перебої із живленням, тощо. Банки пропонують всі умови, щоб довіра клієнтів до них залишалася на високому рівні, а кредитування бізнесу та домогосподарств зростало. За досліджен-

нями НБУ, у 2023 році фінансовий сектор працював загалом у сприятливих макроекономічних умовах. Головним чином це досягалось завдяки міжнародній фінансовій підтримці (рис. 1).

Оголошена офіційна допомога Україні, з кінця січня 2022 року до кінця жовтня 2023 року, млрд євро

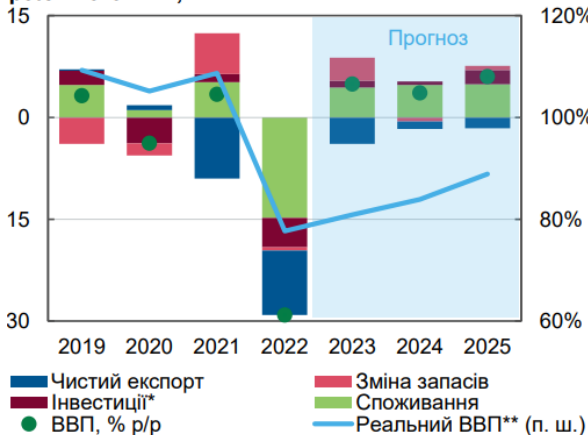
* Єврокомісія, Рада ЄС та Європейський фонд миру. ** Австралія, Канада, Нова Зеландія, Південна Корея, Тайвань, Туреччина, Японія. *** МВФ, Світовий банк, ЄБРР. Допомога країн у рамках донорських проектів не врахована як допомога МФО. **** Ісландія, Норвегія, Швейцарія.

Рис. 1. (За даними НБУ)

Не зважаючи на це, українська економіка має певний запас міцності: внутрішній попит відновився, економіка зростає, інфляція під контролем, а міжнародні резерви наближаються до історичних максимумів (рис. 2).

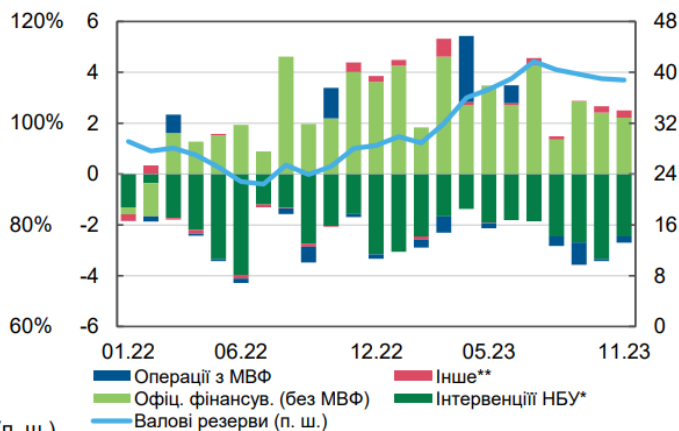
Стабілізувались окремі сегменти житлового сектору, а стабільності вони досягли, за рахунок сповільнення цін на вторинному ринку житла, а в свою чергу вартість оренди значно зросла, тому співвідношення «ціна до оренди» вказує, що ринок наближається до збалансованого стану. Але, інвестиційна привабливість нерухомості низька (рис. 3).

Внески категорій кінцевого використання в змiну реального ВВП, в. п.

* ВНОК – валове нагромадження основного капіталу.
** Реальний ВВП у постійних цінах 2016 року, 2016 рік = 100%.

Зміна валових міжнародних резервів, млрд дол.

* Чисті інтервенції НБУ: (+) - купівля валюти в резерви (-) - продаж з резервів. ** Інше - переоцінка фінансових інструментів унаслідок зміни ринкової вартості та курсів валют, а також інші операції.

Рис. 2. (За даними НБУ)

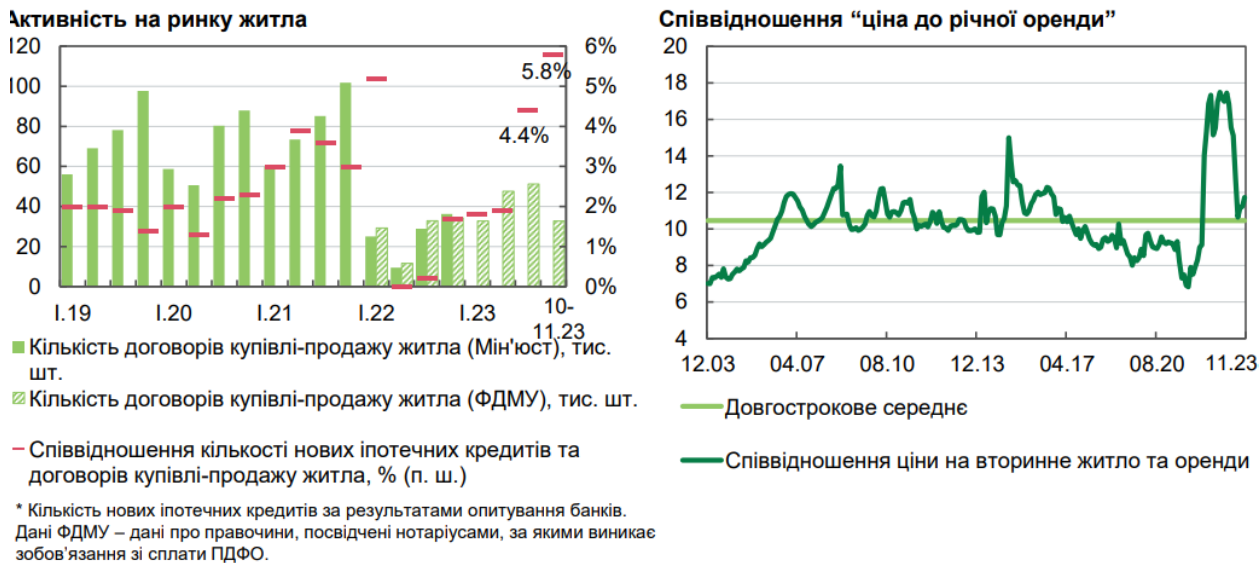

Рис. 3. (За даними НБУ)

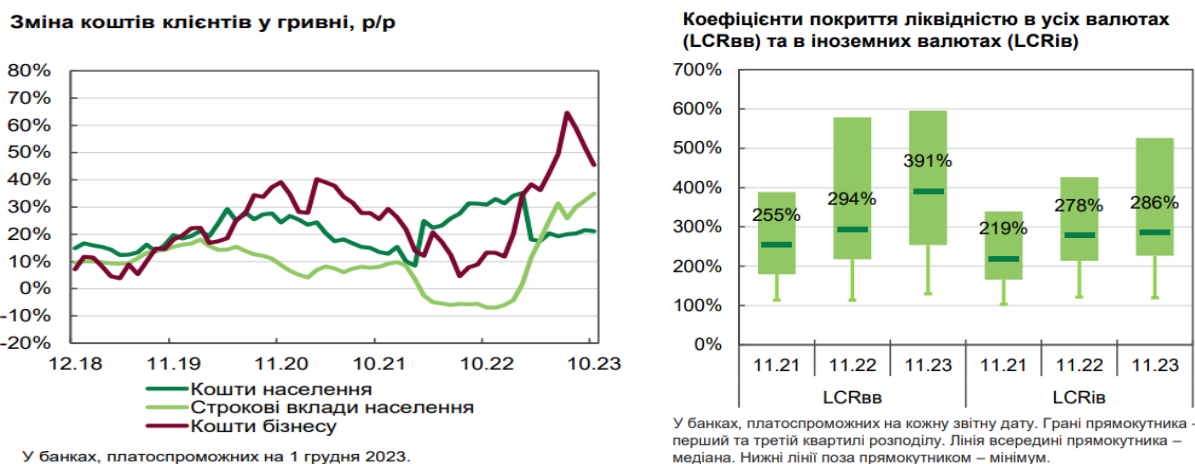

Рис. 4. (За даними НБУ)

Стабілізувався Індекс фінансового стресу, на протидію цьому, банківський субіндекс знаходиться на низькому рівні і продемонстрував незначне зниження за останні шість місяців (рис. 4).

Банки зберігають високу ліквідність завдяки припливу коштів. Але стрімко зростають незабезпечені та іпотечні кредити населенню

Роздрібний портфель почав свій зріст у в області іпотеки та незабезпечено споживчому.

Притік грошей від жителів та бізнесу продовжується, і банки майже повністю фінансуються за рахунок коштів клієнтів (рис. 5).

Банки є стійкими до ризиків і більшість з них мають адекватні резерви капіталу.

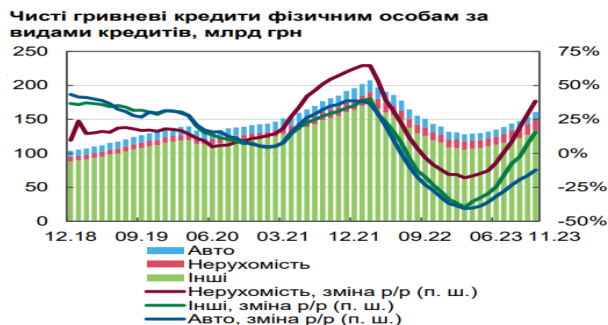
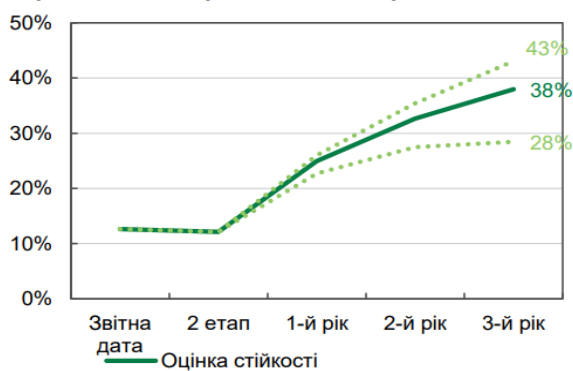
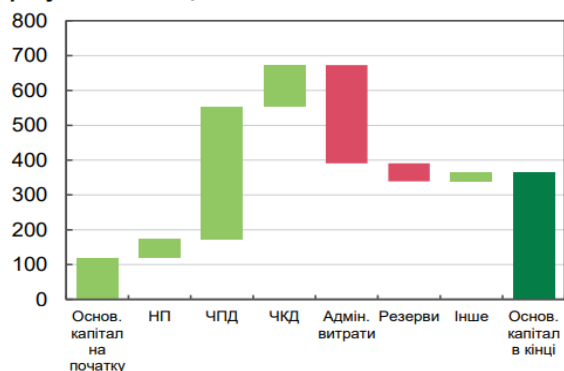

Рис. 5. (За даними НБУ)

Цього року 20 банків було оцінено на стійкість лише за консервативним сценарієм, тому припускається, що кредитний ризик матеріалізується

Достатність основного капіталу (НЗ) в прогнозних періодах за альтернативних сценаріїв*

* Два сценарії припускають удвічі менший або більший негативний вплив макроекономічних факторів на процентну маржу та коефіцієнти міграції кредитів.

Фактори зміни основного капіталу банків за результатами оцінки стійкості

НП – нерозподілений прибуток, ЧПД – чистий процентний дохід, ЧКД – чистий комісійний дохід.

За даними НБУ*

ся, а процентна маржа знизиться. Лише у п'яти банків коефіцієнт достатності капіталу був встановлений вищим за мінімальний рівень, здебільшого внаслідок давніх проблем. За більш консервативних припущень банки можуть уникнути ризиків достатності капіталу навіть після врахування нових факторів, таких, як повторне запровадження вимоги щодо покриття операційного ризику та вищі податкові ставки.

У власності банків значні резерви капіталу, найважливішим з яких є основний капітал. Цей капітал більш в 2 рази перевищує нормативний рівень. Підвищення ставки податку на прибуток підприємств мало б вплинути на капітальні активи банків. Однак постійне підвищення ставки податку до 25% зробить більш повільне зростання прибутків банків та нарощування ними капіталу. Виходячи з високого рівня буферу капіталу та результатів оцінки стійкості, НБУ вирішить наступного року, коли спрацюватиме буфер капіталу. Після цього обмеження на розподіл капіталу, в тому числі на виплату дивідендів, можуть бути пом'якшені.

Підсумовуючи, можна виокремити такі основні моменти:

– Фінансовий сектор все ще лишається під загрозою, бо ключовими системними ризиками є повномасштабна війна та пов'язані з нею загрози безпеці.

– Значні військові витрати означають, що економіка залишається залежною від фінансової міжнародної підтримки, що збільшує ризики неритмічності.

– Утім, Національний банк очікує, що макроекономічні передумови для стабільного функці-

онування фінансового сектору зберігатимуться, оскільки існує ймовірність ухвалення пакетів фінансової допомоги від партнерів.

– Триваючий приплив гривневих депозитів підтримує високий рівень ліквідності у фінансовому секторі, забезпечуючи достатній запас міцності для протистояння шокам, які наразі є малоімовірними.

– Завдяки відновленню попиту та подальшій державній підтримці відновлюється кредитування в гривні, яке тривалий час перебувало в стані стагнації, включаючи кредити для бізнесу, житлові кредити та незабезпечені споживчі кредити.

– Пік кредитних втрат, пов'язаних з війною, минув, але високі рівні кредитного ризику зберігатимуться в секторах з повільним відновленням. Зокрема, фінансове становище деяких сільськогосподарських виробників погіршилося через низькі внутрішні ціни на сільськогосподарську продукцію.

– Висока відсоткова маржа робить банки наразі прибутковими та стійкими до зниження процентних ставок. У майбутньому прибутковість знизиться через підвищення корпоративного оподаткування.

– Оцінка стійкості підтверджує, що банки добре капіталізовані, і лише декілька фінансових установ потребують підвищення рівня достатності капіталу.

– Поточний рівень достатності капіталу в секторі сприяє подальшому підвищенню вимог до капіталу банків, включаючи активацію буферів капіталу.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Аналіз стану фінансової стабіль-

ності України, показує системні ризики для фінансового сектору економіки. Не зважаючи на значну міжнародну фінансову та військову підтримку, третій рік війни виснажує Україну, тривалі бойові дії посилюють ризики для економіки України та сповільнюють її зростання. Це актуалізує завдання щодо формування на стратегічних засадах та послідовного впровадження політики зміцнення стійкості фінансової системи України, яка б могла. Необхідно також враховувати, що кризові явища почали проявлятися ще до військової агресії внаслідок всевітньої пандемії, яка також негативно позначилася на економіці. Все це доводить наявність певних недоліків у стані системи економічної безпеки України.

Тому, наукові праці, які стосуються розробки та вдосконалення заходів економічної – фінансової безпеки, які повинні бути впроваджені з метою підтримки фінансової стабільності повинні займати одно з провідних місць серед тем наукових досліджень.

Список використаної літератури:

1. Барановський О. І. Фінансова безпека: Монографія. Київ: *Київ. нац. торг.-екон. ун-т*, 2004. 759 с.
2. Єрмошенко М. М. Фінансова безпека держави: національні інтереси, реальні загрози, стратегія забезпечення. Київ. Вид. *КНТЕУ*, 2001. 309 с.
3. Жаліло Я. А. Економічна стратегія держави: теорія, методологія, практика: Монографія. Київ. *НІСД*, 2003. 368 с.
4. Маринич Т. О. Компаративний аналіз індикаторів фінансової стабільності України. *Механізм регулювання економіки*. URL : http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Mre/2010_3/5_2.pdf
5. Наконечна Н. В. Львівський ДУВС Тенденції індикаторів фінансової безпеки України. URL: http://www.nbuv.gov.ua/portal/chem_biol/nvntlu/21_9/295_Nak.pdf.
6. Сухоруков А. І. Проблеми фінансової безпеки України: Монографія / Передмова акад. НАН С. І. Пирожкова. Київ. *НІПНБ*, 2005. 140 с.
7. Пастернак-Таранушенко Г. А. Економічна безпека держави. Методологія забезпечення: монографія / Г. А. Пастернак-Таранушенко Київ. *Київський ек-ний інститут менеджменту*, 2003. 320 с.
8. Шлемко В. Т., Бінько І. Ф. Економічна безпека України: сутність і напрямки забезпечення. Київ : *НІСД*, 1997. 144 с.
9. Про Національний банк України : закон України від 22.05.1992 № 679-XIV. База даних «Законодавство України» Офіційний веб-сай Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/679-14>
- 10.10. Звіт НБУ про фінансову стабільність за 2023 рік. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/FSR_2023-H2.pdf?v=7

Dmytrova O. S., Honcharova K. H., Karpova K. V. Financial stability of the state as an indicator of the effectiveness of the economic security system

The article is devoted to the analysis of the financial stability of Ukraine. The work highlights the connections between the financial stability of the state and the viability of the economic security system. Financial stability is seen as a key indicator of the effectiveness of the economic system and its resistance to current and internal threats. The authors analyzed the main factors that influence the financial stability of the state, such as: budgetary system, economic security, monitoring.

The main points of the financial stability of the power are identified, which serve to reflect the viability of the economic security system. A stable financial system is effective if it is characterized by a balanced budget, low inflation, a stable exchange rate and flexible financial market, and a guarantee of economic growth and well-being of the population. On the other hand, the stability of the financial system to current and internal threats testifies to the effectiveness of the economic protection mechanisms introduced by the economic security system.

The author has brought to light the concept of “financial stability”, as the totality of great minds and factors in the viability of the economic security system. Financial stability is considered as the state of the financial system of a power, which is characterized by the balance of the budget and the stability of the banking system, as well as the ability to withstand external and internal threats. It is important to note that financial stability is not a static phenomenon. It is constantly changing due to the influx of various factors, both internal and external, which prompt the state to find new ways to ensure its stability.

The key role of the economic security system in a secure financial stability of the state is emphasized, and the authors affirm that a stable and effective economic security system is the foundation for a stable financial system. In the opinion of the predecessors, this is aimed at protecting the economic sovereignty of the region from external economic and political threats.

Key words: *financial stability, National Bank of Ukraine, economic security, national security, stability of the state, threats, monitoring.*